

Запорізька область, яку відвідують 3% від загальної кількості іноземців, головними туристськими центрами в'їзного туризму має м. Запоріжжя з відомим туристичним брендом островом Хортиця, де розташовано єдиний в Україні Музей історії запорізького козацтва. Другим місцем, що приваблює в'їзних туристів є м. Бердянськ, в якості бюджетного відпочинку на морському узбережжі.

Кількість іноземців, що відвідують м. Львов на сьогоднішній день досягла біля 2%. Найпривабливішим місцем для відвідування іноземців у Львові є об'єкт ЮНЕСКО «Ансамбль історичного центру Львова». Останнім часом завдяки ефективній регіональній туристичній політиці та збільшенню за останні три роки майже у десять раз фінансування заходів розвитку туризму з міського бюджету Львова кількість іноземців, що відвідують Львов значно збільшилась. Серед іноземців найбільше відвідували Львів туристи з Польщі, Німеччини, Білорусі, США, Росії.

Туристські потоки з метою відпочинку й розваг є найбільш масовими й визначають географічну структуру в'їзного туризму України в цілому. Важлива особливість в'їзного туризму з метою відпочинку й розваг полягає в тому, що поїздки у сусідні країни, переважають над поїздками у країни, які розташовані на більш великій відстані.

Висновки. Аналіз основних туристично-рекреаційних регіонів в'їзного туризму України показав наступне:

- В Україні майже 90% іноземних туристів відвідують сім регіонів: м. Київ, АР Крим, м. Севастополь, Одеську, Запорізьку, Дніпропетровську, Львівську області;
- 45% туристських відвідувань припадає на м. Київ. Це пов'язано з присутністю в Києві таких факторів ресурсно-рекреаційної привабливості як наявність в столиці об'єктів ЮНЕСКО (Софіївського собору та Києво-Печерської лаври), культурно-історичних об'єктів, пам'яток архітектури, історії, культури, великої кількості культурних та ділових подій.

1. <http://www.tourism.gov.ua/> Веб-сторінка Державної служби туризму і курортів України 2. <http://www.ukrstat.gov.ua/> Веб-сторінка Державного комітету статистики України. 3. Александрова А.Ю: Международный туризм: Учеб. пособие для вузов. М., 2001. 4.Квартальнов В. А. Туризм: Учебник. М., 2000.

УДК 911.3:796.5(477.82)

Ільїн Л.В., Ляшук М.М.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проаналізовано історичні аспекти становлення та розвитку готельних і ресторанних закладів Волинської області на різних історичних етапах. Розкрито передумови виникнення нових типів закладів розміщення та харчування.

The history aspects of becoming and development of hotel and restaurant establishments of the Volin region are analysed on different history stages. Pre-conditions of origin of new types of establishments of placing and feed are exposed.

Постановка проблеми. Сучасне географічне розміщення готельно-ресторанного господарства (ГРГ) слід розглядати у нерозривному зв'язку з дослідженням його просторово-часового формування та закономірностей функціонування на окремій території. Тому історичний аналіз цієї проблеми, особливо на регіональному рівні, дозволить більш повно розкрити напрями подальшого розвитку та функціонування ГРГ.

Аналіз попередніх досліджень. Теоретичні аспекти дослідження формування і розвитку ГРГ викладені у працях [33, 38, 39] та ін. Серед праць цієї тематики в межах України зазначимо дослідження [1, 37]. Ретроспективний аналіз розвитку ГРГ на регіональному рівні не проводився. Історичні аспекти формування та розвитку ГРГ Волинської області нами проведено вперше.

Метою статті є ретроспективно-географічний аналіз розвитку ГРГ на території Волинської області, виділення етапів становлення закладів розміщення та харчування.

Результати дослідження та їх обговорення. Виникнення перших підприємств індустрії гостинності бере свій початок із глибини віків [38]. Тому, перші прояви їх розвитку слід шукати в час зародження туризму як такого [32]. Аналіз архівних даних, статистичних матеріалів та інших джерел дав змогу виділити чотири етапи розвитку ГРГ Волинської області, зокрема: 1) **зародження** (від перших згадок про заклади розміщення та харчування на території сучасної Волині до кінця XVIII ст.); 2) **формування нових типів готельних і ресторанних закладів** (з кінця XVIII ст. до 1939 р.); 3) **радянський** (домінування командно-адміністративних принципів формування і розвитку індустрії гостинності з 1939 р. до 1991 р.); 4) **сучасний** (диференціація зосередження і розвитку готельно-ресторанного господарства Волинської області з 1991 р. до теперішнього часу).

Перший етап. Розвиток готельно-ресторанної справи в регіоні має глибоке історичне коріння. Зародження перших закладів розміщення та харчування диктувалося релігійними традиціями (паломництво), зростанням міст і посиленням транзитних торговельних шляхів, що проходили через Волинь. У XII–XIII ст. постоялі двори – попередники перших готелів – з'явилися у Київській Русі [37]. Такі заклади на Волині згадуються у літописі у 1268 р.: "... і приїхав на святій неділі у Володимир, і став у монастирі святого Михайла великого...", "... а Войшлек поїхав до монастиря, де ото він стояв..." [3]. У 1288 р., в літописі, згадується інший постійний двір у місці, що за Луцьком, під назвою Гай, для князів: "... Місце ж те гарне було на вигляд і забудоване різними хоробами..., – тим-то вгодно було князеві перебувати в ньому..." [3].

Спустошлива монголо-татарська навала призвела до руйнування постійних дворів, зубожінню населення. Лише в період Литовської, а згодом Польсько-литовської держави заклади гостинності поступово почали відроджуватись. Наприклад, у 1429 р. м. Луцьк і його околиці розмістили на постій 15 тис. гостей [31]. Постоялі двори та інші заклади, що здійснювали подібні функції (гостинні та заїжджі двори, корчми та ін.), стають об'єктами оренди [26].

У XVIII ст. виникають державні постоялі двори при поштових станціях. У межах сучасної Волинської області поштові станції згадуються у 1895 р. в містах Володимир-Волинський, Луцьк, Торчин, Ковель, Рожище, та селах Рогожно, Турійськ, Блаженик, Купель [34]. Постоялі двори уздовж доріг проіснували досить довго, аж до середини XIX ст. (у м. Луцьку до 1918 р. [8], м. Олика до 1923 р. [14]). Негативним чинником, що впливав на розвиток готельно-ресторанних закладів був значний податковий тиск з боку держави.

Другий етап розвитку готельно-ресторанної справи характеризується відкриттям принципово нових типів закладів розміщення та харчування. У містах – це готелі, ресторани, трактири, пивні та винні (аналог сучасних спеціалізованих барів), чайні та кав'ярні (сучасні спеціалізовані кафе), харчевні (сучасний ресторан нижчого класу), їдальні та ін., а у сільській місцевості – корчми (аналог сучасних ресторанів), шинки та ін. Тип закладів харчування у формі „чайни” існували тільки в Російській імперії. Поширення та динамічного розвитку набули переважно у містах. Так, у 1906 р. в м. Луцьку згадується 3 чайні [4], а у 1918 р. – 56 чайних [12].

Розвиток залізниць та сучасних транспортних засобів став причиною заміни постійних дворів, які стали втрачати своє значення, на мотелі. Наприклад, у 1913 р. згадується мотель у с. Піща [30].

Подальше зростання подорожей створювали постійно зростаючі потреби в готелях і закладах харчування [39]. У м. Луцьку, м. Ковелі, м. Володимирі-Волинську з'являються готелі під назвами: Брістоль, Вікторія, Версаль, Пасаж, Гранд-отель, Метрополь та ін. [35, 36]. Плата за проживання у готелях бралась один раз, при поселенні. Згодом стягувалась плата за освітлення та білизну.

Демократичні перетворення, на законодавчому рівні, позитивно вплинули на розвиток підприємств харчування та готелів. У циркулярі Волинського губернатора від 22.01.1908 р. „Обязательное постановление для заведений с продажей напитков, содержимых частными лицами, изданное на основании ст. 616 Устава об акцизном сборе изданного 1901 г. ...” визначені вимоги до закладів трактирного промислу, які здійснювали реалізацію і споживання алкогольних напоїв (готелі, постоялі двори, корчми тощо). Згідно циркуляру власник повинен забезпечити даний заклад кімнатами для відпочинку. Кімнати повинні бути чисті, приємні, охайні, з ліжком або широкою лавкою, графіном з водою та стаканами, преїскурантом на майно в кімнаті, дозволялися портрети царя або церковні образи [5].

Згідно ст. 339 „Уставу про алкогольний збір” від 1863 р. шинок може розташовуватись на території населеного пункту, а корчма та постійний двір, що здійснює торгівлю алкогольними напоями – поза населеними пунктами при дорогах, пристанях, переправах [27]. Усі заклади трактирного промислу (трактири, готелі, постоялі та заїжджі двори та ін., якщо вони надають послуги харчування) обкладалися трактирним збором (аналог сучасного готельного збору) – в середньому 50 крб./рік [6].

У законі № 1894 „Об обеспечении отдыха служащих в торговых заведениях, складах и конторах” від 15.11.1906 р. визначено режим роботи закладів харчування [4]: а) з 9 – 23 год. – кав’ярні, чайні, пивні, винні, харчевні, трактири II – розряду; б) з 10 – 01 год. – ресторани і трактири I – розряду; в) з 12 – 03 год. – ресторани без розряду.

Критерієм для присвоєння розряду для трактиру або ресторану був рівень сервісу і цільова аудиторія. Так, у 1915 р. в м. Луцьку було 5 трактирів 2-го розряду, 10 трактирів 3-го розряду, 1 ресторан 1-го розряду. Тоді як у 1913 р. – 34 трактири 2-го та 3-го розрядів [6]. Функціонування трактирів нами зафіксовано лише у м. Луцьку [4, 6] та с. Пульмо [28, 29]. Не слід виключати факту їх існування і в інших населених пунктах регіону. З початком військових дій на території Волині трактири занепадають.

Забезпеченість регіону закладами харчування була нерівномірною. Зосереджувались вони переважно у містах Володимир-Волинську, Луцьку, Ковелі. Так, у 1860 р. в Ковелі нараховувалось 23 шинки, а в Ковельському уїзді – 62 шинки [30]. У 1918 р. в м. Луцьку діяло 17 їдалень, 56 чайних, 83 пивних, 10 ресторанів [8].

У міжвоєнний період польська влада приділяла багато уваги розвиткові закладів індустрії гостинності. Заклади розміщення (готелі, нічліжні дома, заїжджі двори, корчми) та харчування (ресторани, столові, шинки та ін.) відкривались у містах, містечках, селах. Кількість закладів розміщення та харчування динамічно зростає у просторі та часі. Значна активність характерна для Луцького (адміністративний центр) та Ковельського (залізничний вузол) повітів. Так, станом на 28.11.1923 р. у Олиці функціонував готель „Варшавський”, 2 постоялі двори, 3 ресторани, 1 пивна [14], у Рожищах у 1930 р. нараховувалось: 1 готель, 4 заїжджі дома, 2 нічліжні дома [9]. Всього у межах сучасної Волинської області нараховувалось 240 шинків, найбільша їх кількість була у Ковельському та Луцькому повітах – 68 та 48 відповідно [13].

Згідно даних кількість шинків зменшується на 16,7 %. Зменшується забезпеченість населення шинками з 2500 чол./1 шинок у 1920 р., до 3000 чол./1 шинок у 1923 р.

У Камінь-Каширському повіті, який входив до Поліського воєводства, на 20.05.1935 р. працювало 6 шинків (в т. ч. 2 шинки в Камінь-Каширську) та 1 готель у м. Камінь-Каширську [25].

Позитивним у розвитку закладів розміщення та харчування було зниження податків на 15 % за покращення умов обслуговування (сума

податку для готелю, в залежності від категорії, становила 35–370 злот. [11, 12], а для нічліжного дому – 10–42 злот. [16]).

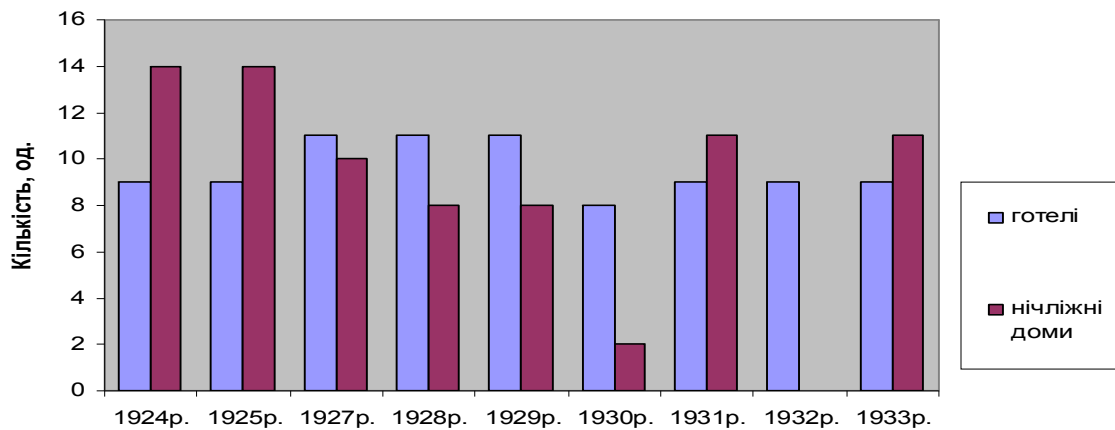

Рис. 1. Динаміка розвитку готелів та нічліжних домів у м. Луцьку 1924–1933 рр.

Найбільшого розвитку заклади гостинності набули в адміністративному центрі Волинського воєводства, в м. Луцьку. У період 1924–33 рр. тут спостерігався сталий розвиток готелів, значні кількісні коливання були характерні для нічліжних домів (рис. 1) [15–23].

Вартість проживання в готелях м. Луцька в середньому складала: кімната з білизною та освітленням – 4 злот., додаткове ліжко – 1 злот., опалення – 1 злот. [10].

Таким чином, на другому етапі, розвиток готельно-ресторанної справи характеризується позитивними тенденціями. Оскільки були сформовані основні типи готельних і ресторанних закладів та закріплені законодавчі засади їх функціонування.

Таблиця 1. Кількість ПРГ Волинської області у 1940 – 66 рр. (на кінець року, од.)

Роки	Загальна кількість ПРГ					
	Всього ПРГ	в тому числі		Кількість посадкових місць	в тому числі	
		міста	села		їдальні, ресторани, чайні	буфети, закусочні
1940	264	–	–	5810	–	–
1950	238	194	44	–	68	170
1955	415	295	120	6209	121	294
1960	603	386	217	13392	185	418
1965	1021	421	600	22088	326	695
1966	1121	458	663	24860	383	738

На третьому етапі (радянський період) розвиток ГРГ був спричинений політичними та економічними причинами та набув „особливого” характеру. Єдиним типом власності була колективна або державна. Економіка спрямовувалась на розвиток сільського господарства

та галузей важкої промисловості. У таких умовах ГРГ не могло повноцінно розвиватись. По одному готелі функціонувало у селищах та містах, а у м. Луцьку – 2 готелі [2]. Краща ситуація спостерігалась у ресторанному господарстві, яке динамічно розвивалось як містах, так і у сільській місцевості (табл. 1).

З 1965 р. кількість ресторанних закладів у сільській місцевості домінує над міською. Поширення набувають буфети та закусочні. Кількість посадкових місць збільшується у 4 рази. Щільність мережі до 1966 р. становить 12 од. на 10 тис. чол. Густота мережі ПРГ з 26 од. на 1 тис. км² у 1958 р. збільшилась до 56 од. на 1 тис. км² у 1966 р. Подальший розвиток підприємств індустрії гостинності відбувався відповідно до потреб населення та економічної ситуації в державі.

Четвертий етап характеризується посиленням диференціації зосередження і розвитку ГРГ в тих районах, де найсприятливіші умови розвитку і функціонування. З 1995–2008 рр. спостерігається збільшення кількості підприємств ресторанного господарства з 1245 до 1708. Забезпеченість населення регіону в розрахунку на 10000 осіб становить 944 посадкових місця. У 2009 р. готельні послуги надавали готелі, мотелі, кемпінги, туристичні бази та ін. Із загальної кількості (270) постійно діючі – 93 підприємства, з них третина розташована в обласному центрі. Загальна одноразова місткість усіх закладів розміщення регіону – 11700 місць. Готельний і ресторанний комплекс стає важливим елементом соціальної сфери, що має вагоме значення у підвищенні ефективності суспільного виробництва і відповідно, росту життєвого рівня населення [37]. Економічні перетворення останніх років та підготовка України до Євро-2012 стимулюють поліпшення сервісу і якості обслуговування у готельному і ресторанному господарстві Волинської області.

Висновки. Готельно-ресторанне господарство досліджуваного регіону пройшло довгий шлях розвитку. На зміну старим типам закладів (постояний двір) індустрії гостинності приходили нові (нічліжний дім, трактир, чайні, корчма, шинок), їх змінювали інші (готель, ресторан, кафе, бар і ін.). Позитивний розвиток підприємств індустрії гостинності був спричинений технічним прогресом та демократичними перетвореннями. Негативний – військовими діями, податковим тиском, плановою економікою, кризовими явищами у 90–х рр. XX ст. Історичний розвиток ГРГ значною мірою зумовлений територіальними формами суспільного виробництва. Тип і характер готельно-ресторанних закладів формується відповідно до історико-економічного розвитку суспільства. Кожному історичному етапові відповідає певний історичний тип закладу розміщення та харчування. Подальшим етапом дослідження готельно-ресторанного господарства Волинської області є дослідження її територіальної організації.

1. Байлик С.И. Гостиничное хозяйство: Ученик. – К.: Дакор, 2009. – 368 с. 2. Волинська область за роки Радянської влади (1940–1966 рр.): Статистичний збірник. – Львів: Каменяр, – 1969 р. – 314 с. 3. Галицько-Волинська держава XII–XIV ст.: Зб. наук. праць: У 2 кн. – Львів:

Світ. 2002. –Т. 1. – 128 с. 4. Державний архів Волинської області (далі – ДАВО), ф. 3, оп. 1, спр. 540. 5. ДАВО, ф. 3, оп. 1, спр. 824. 6. ДАВО, ф. 3, оп. 1, спр. 1001. 7. ДАВО, ф. 3, оп. 1, спр. 1576. 8. ДАВО, ф. 3, оп. 1, спр. 1716. 9. ДАВО, ф. 36, оп. 6, спр. 137. 10. ДАВО, ф. 36, оп. 16, спр. 54. 11. ДАВО, ф. 46, оп. 1, спр. 3571. 12. ДАВО, ф. 46, оп. 1, спр. 4633. 13. ДАВО, ф. 46, оп. 1, спр. 6100. 14. ДАВО, ф. 140, оп. 1, спр. 15. 15. ДАВО, ф. 158, оп. 1, спр. 397. 16. ДАВО, ф. 158, оп. 2, спр. 115. 17. ДАВО, ф. 158, оп. 2, спр. 262. 18. ДАВО, ф. 158, оп. 2, спр. 336. 19. ДАВО, ф. 158, оп. 2, спр. 385. 20. ДАВО, ф. 158, оп. 2, спр. 474. 21. ДАВО, ф. 158, оп. 2, спр. 505. 22. ДАВО, ф. 158, оп. 2, спр. 563. 23. ДАВО, ф. 158, оп. 2, спр. 604. 24. ДАВО, ф. 191. 25. ДАВО, ф. 273, оп. 1, спр. 2. 26. ДАВО, ф. 312, оп. 1, спр. 135. 27. ДАВО, ф. 394, оп. 1, спр. 43. 28. ДАВО, ф. 416, оп. 1, спр. 40. 29. ДАВО, ф. 416, оп. 1, спр. 48. 30. ДАВО, ф. 488, оп. 1, спр. 9. 31. Киричук М.Г. Волинь – земля українська: Навчальний посібник. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2005. – 532 с. 32. Манзела І.В. Сучасний стан та перспективи розвитку готельно-ресторанних послуг Волинської області // Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво: Тези доповідей IV Міжнародної науково-прак. конф. студентів, аспірантів і молодих науковців. – Луцьк: РВВ "Вежа", ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. – 616 с. 33. Мунін Г. Б., Змішов А.О., Зінов'єв Г.О., Самарцев Є.В., Гаца О.О., Максимець К.П., Роглев Х.Й. Управління сучасним готельним комплексом: Навчальний посібник. – К.: Ліра – К, 2005. – 520 с. 34. Памятная книжка Волынской губернии на 1895 год // Издание Волынского губернского статистического комитета. – Житомир: Типография Губернского Правления, 189. – 368 с. 35. Памятная книжка Волынской губернии на 1908 год // Издание Волынского губернского статистического комитета. – Житомир: Типография Губернского Правления, 1907 – 330 с. 36. Памятная книжка Волынской губернии издание 1914 год // Издание Волынского губернского статистического комитета. – Житомир: Типография Губернского Правления, 1914 – 550 с. 37. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с. 38. Роберт А. Браймер. Основы управления в индустрии гостеприимства. – М.: Аспект Пресс, 1995. – 382 с. 39. Роглев Х.Й. Основы готельного менеджменту: Підручник. – К.: Кондор, 2009. – 408 с.

УДК 911.2.:502.63(210)

Кулаков В.В.

ТУРИСТСЬКІ РЕСУРСИ ПІВДНЯ МИКОЛАЇВЩИНИ

Розглянуто гуманістично-ландшафтознавчий підхід до використання гуманістичного ресурсного потенціалу ландшафтів у туристській діяльності. Запропоновано схему мереж альтернативних туристських маршрутів у регіоні.

The article discovers humanistic-landscape approach to the usage of humanistic resource potential of landscapes in recreation activities. The author also introduces the framework of networks of alternative tourist routs in the region.

Постановка проблеми. «Стратегічний план розвитку м. Миколаєва» [12] та аналогічний – Миколаївської області передбачає широке використання наявних рекреаційних та туристських ресурсів. Це пов'язане з тим, що Миколаївщина, зокрема її південна частина як регіон зі значною історико-культурною спадщиною, кліматичними умовами, сприятливими для оздоровчої рекреації, наявністю приморських і прилиманних узбережних і акваторіальних різнорангових ландшафтних комплексів (ЛК) має значні перспективи щодо економічно обґрунтованих та інвестиційно привабливих туристських проектів.